

COMUNITĂȚILE RURALE DE PE VALEA ALMAȘULUI – IDENTITĂȚI ETNICE

OLIMPIA MUREȘAN*

THE RURAL COMMUNITIES FROM VALEA ALMAȘULUI – ETHNIC IDENTITIES

ABSTRACT: *This paper brings to the attention of specialists some aspects related to the traditional village on the Almaș Valley, Sălaj and the multiple transformations it has undergone. Because knowing the reality of contemporary villages is a primary duty of us, field researchers and ethnographers, we have undertaken a research in 2018–2020 in all villages in the Almaș Valley, villages preserving the Hungarian folk costume, indoor textiles, traditional peasant furniture (painted) and the famous wooden gates. In the case of these multiethnic communities, the cultural heritage is well valued and acquires special dimensions. The multiethnicity of this area emphasizes an identity component found in each of the fields of material and spiritual culture.*

KEYWORDS: *village, identity, ethnic, costume, gate*

REZUMAT: *Lucrarea de față, aduce în atenția specialiștilor câteva aspecte legate de satul tradițional de pe Valea Almașului, Sălaj și de transformările multiple suferite de acesta. Deoarece cunoașterea realității satelor contemporane este o îndatorire primordială a noastră, a cercetătorilor și etnografilor de teren am întreprins o cercetare în perioada 2018–2020 în toate satele de pe Valea Almașului, sate păstrătoare ale portului popular maghiar, a textilelor de interior, mobilier tradițional țărănesc (pictat) și a faimoaselor porți de lemn. În cazul acestor comunități multi-etnice, patrimoniul cultural este bine pus în valoare și capătă dimensiuni speciale. Multietnicitatea acestei zone supradimensionează o componentă identitară regăsită în fiecare din domeniile culturii materiale și spirituale.*

CUVINTE CHEIE: *sat, identitate, etnic, port, poartă*

Satul tradițional a suferit transformări multiple. Cunoașterea realității satelor contemporane este o îndatorire primordială a noastră, a cercetătorilor și etnografilor de teren. În cazul comunităților multi-etnice, dar și în cazul comunităților mai izolate, patrimoniul cultural este, în multe cazuri, bine pus în valoare și capătă uneori dimensiuni speciale. Satele de pe Valea Almașului: Almașu, Jebucu, Tetișu, Petrindu, localități cercetate în perioada 2018–2020, sunt sate păstrătoare ale portului popular maghiar, a textilelor de interior, mobilier tradițional țărănesc (pictat) și a faimoaselor porți de lemn. Multietnicitatea acestei zone supradimensionează o componentă identitară regăsită în fiecare din domeniile culturii materiale și spirituale¹.

În cazul locuitorilor acestei zone, conștiința apartenenței este bine fundamentată, aproape fiecare locuitor este în măsură să facă observații generale referitoare la cuplul identitate/alteritate și modul în care acesta se construiește cotidian, pe baza observațiilor simple, de viață².

În Băbiu is și români și unguri, era fain demult, plin satu

Demult o fost tare fain, satu plin de tineri. Amu îi aproape pustiu satu, sunt tare multe case goale, bătrânii o murit, tinerii s-o dus la școli și o rămas pă acolo. Tata era bdirău, atunci fiecare sat ave bdirău lui. Aici

---

* Muzeul Județean de Istorie și Artă Zalău, piamuresan35@yahoo.com

¹ Burghele, 2018, p.149

² Burghele, 2018, p. 150

pământurile erau împărțate în tri furdulău: într-o parte era grâu, în alta era mălai, în altă parte era imaș. Când să secera și trăbuie adus grâu acasă, mere bdirău cu oamini să întărescă podurile, să potă trece cu carăle, că erau cu roțile de lemn.

Atâta lume stăte pă laiță duminica după masă, stăteu bătrânile și să uita după tine, era lume în sat, câte 8, 9 erau într-o casă. După ce o vinit Colectivu tăt s-o schimbă, s-o luat pământurile, iosagurile, nu am mai avut mnică. Acolo trăbuie să scrii când merei cu iosagu să-l duci la grajd că-l dai de bună voie. Cum năcaz să-ți dai averea de bună voie?

În Băbiu românii și maghiarii să înțeleg, da nu să căsătoresc între ei

Demult noi nu aparținem de Sălaj, ci de Huedin, de Cluj. Ca port și obiceiuri, Băbiu îi cu Almașu, cu Stana, cu Petrindu și Țăudu cu Cutișu și cu Mesteacănu îs la fel ca port și obiceiuri, ei erau în partea sălăjană, noi diferim de ei mult chiar dacă îs numa 3 km. Noi ne-am luat după Almaș. Vineu feciorii di pă sate, vineu pă didic, tăți care veneu di pă alte sate. Nu să luau lolaltă românii cu ungurii, niciodată. De corindat să corindau și ungurii. Mereu feciorii, așe era demult și dacă îi chema mere și la fetile de ungur și ungurii la noi. N-o fost ură. La Anu Nou ungurii făceu joc și merem și noi românii. De Bobotează făcem noi românii joc și vineu și ei, că ei n-au Bobotează. Jocuri: învărtita și ciardașu unguresc, ne dădeu pă su mână, ne plăce, ne jucau ungurii. De Crăciun să făce colac umplut cu nucă, îi zăce sucitură sau răsuno (cozonac) și chiflu – aluat dulce ca de cozonac și îl umplei cu silvoiță, cu nucă, și să rula și în tavă îl puneai așe rotund, să coce în tavă de pită, rotundă. Atunci omu trăie din ce-și lucra, nu să pe cumpăra mnică. Părinții mei o fost chiaburi, o avut bani mulți, bunicu o fost rotar, făce cară, roți, da nu mere să cumpere mnică. Tăt era în casă, avei porc, avei vacă cu lapte, sămănat pă câmp și gata. Când merei la lucru: clisă și brânză, dacă avei timp ț-o frijei pă botă. La coptii să făceu de Crăciun colăcei așe mnici, era așe o scordă, o răsucei, o dădeu păstă cap și erau așe ni. Astea o fost mai nainte. Când am fost noi mnici și umblat a colinda numa neamurile ne dădeu, merei la colăcei și nuci și mere. La fete neamurile le dăde pupeză, așe date cu nucă și la feciori, la prunci făce on colac cu împletitură, colac cu pană și să presăra nucă păstă ei sau macși așe să coceu în cuptor, le zăceu colăcei. Mâncăruri era piroște și aitari de Bobotează și de Crăciun să făce supă și friptură. Erau mulți într-o casă. De Anu nou să străga din deal, să îmbrăcau rokii cu paie, le aprindeu și le dăde drumu din deal în jos și să opreu în vale. Să duceu porțile de la căsăle unde erau fete, le luau feciorii și cine știe unde le duceu. Să făceu păpuși din paie și să agățau sus în pomi și cu botile, aia neînsurați încercau să de dea jos.

Strugurii să culeg după 10 octombrie, merem la sureki, tătă lumea mere odată, era unu cu ceatăra din Almaș, să auză pă tăte dealurile. Di la unguri îi obicei aista cu surekiu. Merei cu caru cu căzale acolo, vineu neamurile, ducem mâncare, era tare fain. Ducem papricaș de oaie, pancove, piroște și pălincă, din, de tăte. Să făceu piroște cu păsat, rișcașu era scump, să părgăle păsatu să pune o jumară bună.

La Băbiu, portu îi unguresc, îi după unguri, românii n-o avut port

Era joc în tătă duminica, aici la noi o fost port unguresc, avem rokii încrețate. La noi nu s-o purtat pole, tătă lumea ave rokii, din 4,5 lați și erau încrețate, o pătură foarte mătuntă, nu o puteai face cu mâna. Punei materialu pă o scândură lată și lungă cât era rokia și o tăt udai cu apă și tăt împăturai. Punei ceva păstă ie să steie așe, presată și apoi o puneai la sore. Să cose aici la brău, o cusătură lată, îi zăce „cu bucure”. Șorțu tăt așe, cu flori, tăt felu și tăt încrețat era. Rokiile erau: roșii, verzi, mov, albastră, rouzosină și lunji până la nodile pticiorilor. Și șorțu la fel de lung, apoi mai târzău nu să făce mai lung numa până la jumătatea pulpii, apoi tăt s-o mai scurtat. Aici fetile nemăritate puteu umbla cu capu gol, femeile măritate numa când mereu la câmp să legau în spate la năframă. Nu s-o purtat în veci chemeși cu mânecă scurtă, nici vara când merem la seceră și era cald. Nu s-o purtat în veci, nici când eram fete, numa târzău o apărut bluze. Avem numa 2,3 bluze de purtat, să rupeu și le cosei. Își feșteu femeile pânza acasă din plante. La noi să zăce chimeșe, nu să zăce spăcel. Erau foarte puține femei care aveu pole cusute și mai mereu la biserică, alea mai bătrâne, în rest numa rochii, după portu unguresc. Avei o codă împletită și o legai lolaltă jos cu primă și făcei două falduri (fundă) și prima trăbuie să atârne în jos. Trăbuie să ai multe prime, să să asortează cu rotia cu care erai îmbrăcată, nu oricum³.

³ Inf. Brândaș Silvia, n. 1932, Băbiu, Sălaj, 2018

PORTUL TRADIȚIONAL MAGHIAR DIN COMUNITĂȚILE DE PE VALEA ALMAȘULUI

Portul maghiar din comunitățile de pe Valea Almașului (Jebucu, Petrinzel, Stana...) este caracterizat prin amestecul portului tradițional cu piese noi orășenești. Acest proces începe aproximativ de la Primul Război Mondial, odată cu transformarea economiei naturale în economie de schimb și cu separarea producției manufacturilor. Astfel, industria casnică începe să decadă și locul ei îl ia mica producție de mărfuri și meseriile.

Portul femeiesc purtat la marile sărbători variază în funcție de vârstă și ocazii. Astfel, la Jebucu, spre exemplu, femeile poartă fustă albă în prima zi de sărbătoare, roșie în cea de-a doua și verde sau albastră în cea de-a treia.

COSTUM POPULAR FEMEIESC

Portul tradițional femeiesc diferă în funcție de vârsta femeilor. Este compus din cămașă, de regulă scurtă și largă, încrețită la gât și decorată în funcție de vârstă: fetele sau tinerele neveste poartă cămăși decorate cu roșu iar cele mai în vârstă cu negru; fustă plisată, șurț, pieptar, iar în anotimpul mai rece, haină (buică) albastră, împodobită cu mărgelile negre⁴. O piesă mai veche care completa costumul femeiesc și purtat de fetele mai mari și de tinerele neveste era pieptarul din postav, cu căptușală din blană de miel. Acesta se încheia cu nasturi, cusuți într-o parte și pe umăr. Șorțul femeilor este bogat ornamentat. Culoarea fustei diferă în funcție de vârsta femeilor și este ornamentată numai în partea superioară. Pe mâna dreaptă fetele poartă un batic mare, colorat. Costumul femeiesc este completat și accesoryizat cu foarte multe mărgelile, panglici colorate, lungi, ciucuri, etc, însă, piesa de rezistență rămâne *parto* (*parta*) – piesa de cap, componentă a portului fetelor tinere, confecționată din multe mărgelile și panglici lungi ce atârnă până la marginea de jos a fustei. În picioare fetele și femeile poartă cizme negre (în trecut purtau cizme roșii). Portul femeilor vârstnice nu acceptă culorile vii, fiind folosite culorile maro, verde, violet, negru.

PARTO – PODOABA DE CAP REPREZENTATIVĂ ÎN COMUNITĂȚILE MAGHIARE DE PE VALEA ALMAȘULUI

Parto este o cunună lată din mărgelile ce o poartă pe cap tinerele fete maghiare din comunitățile de pe Valea Almașului. Aceasta este bogat ornamentată cu mărgelile de culoare albă și panglici lungi. De ea sunt prinși ciucuri mari și lungi de mătase ce atârnă pe spate, ajungând până aproape de marginea de jos a fustei. Aceasta este purtată pentru prima dată la 16 ani când se face confirmarea la biserică și tot această cunună mai este purtată la cununie. Parta mai poate fi purtată de tânăra nevestă până în momentul în care dă naștere primului copil.

Mireasa purta parto pe cap numai până la ora 12, era cea care o purta la confirmare. După confirmare, fetele purtau parto pe cap în fiecare duminică sau sărbătoare până erau mirese. Fetele confirmau la 16 ani. Pentru a primi confirmarea, era obligatoriu ca fetele să fie „curate”, fete fecioare. Dacă se întâmpla ca o fată care poartă parto să rămână însărcinată, renunța la aceasta și nu mai era cununată în biserică. Când purta parto, mireasa avea părul împletit într-o singură coadă iar apoi i se făcea „conci” și i se pune pe cap baticul⁵.

⁴ Arghiri, 2017, p. 86

⁵ inf. Katalin Rozsa, 1953, Jebucu, Sălaj, 2015

PORTUL POPULAR BĂRBĂTESC

Portul diferă în funcție de vârsta bărbaților. Portul tradițional bărbătesc este compus din cămașă albă, simplă, fără guler, pantaloni din stofă, strâmți, de cizmă și pieptar de piele brodat.

Flăcăii poartă pălărie verde ornamentată cu un buchet de mărgel colorate și cu o mulțime de fire albe ale unei plante de stepă numită árvalanyhaj. Cămașa este albă, simplă fără modele și foarte largă. Peste cămașă se poartă un batic colorat aranjat sub formă triunghiulară. Pantalonii sunt albi, largi, pliați care dau aspectul unei fuste, acoperite în față cu un șorț roșu sau albastru cu bobițe. Cizmele flăcărilor sunt de culoare neagră. Bărbații poartă pălărie verde sau neagră fără nici un ornament. Cămașa albă pliată este simplă, fără modele. Vestonul bărbătesc numit bujka, este confecționat din postav albastru închis, ornamentat în jurul nasturilor și a buzunarelor cu mărgel negre. Pantalonii din material gros, de culoare gri sau verde, în partea superioară sunt largi, iar în partea care intră în cizme sunt strâmți. Bărbații poartă cizme de culoare neagră. Iarna dar și în zilele de sărbătoare, bărbații poartă o haină lungă de postav, un suman lung alb numit szűr. Acesta se poartă doar pe umeri iar în față se încheie cu o curea neagră. Reverele și gulerul mare pătrat ce ajunge în spate până la talie, sunt bogat cusute și decorate cu aplicații din postav negru. Decorațiile au și o încărcătură simbolică. În trecut frumusețea și somptuozitatea sumanelor se remarcă mai ales în zilele de sărbătoare și la nunți, când erau purtate de toți bărbații.

Portul popular maghiar se caracterizează prin bogăția pieselor vestimentare și prin varietatea cromatică, prezentând constant transformări. Arta populară nu scoate din uz formele sale tradiționale specifice, ci, din materialele noi, croiesc piese de îmbrăcăminte caracteristice portului tradițional, deoarece, așa cum am amintit, în portul tradițional maghiar din zonă, predomină materialele textile achiziționate din orașe sau târgurile din apropiere (Huedin) și cusăturile de mașină.

În portul satelor mixte din zonă, se regăsesc urme ale influenței portului maghiar, datorită îndelungatei conviețuiri. Comunitățile românești au adoptat unele dintre piese: șorțul înviespat sau rochia de stofă împăturată. Românii din această zonă nu au avut un costum tradițional. În aceste comunități este adoptată denumirea de costum național.

Noi am avut costum național, numa la serbări. La danț și la beserică nu merem îmbrăcate în costum, nici maica, aici nu o fost obicei. Numa fetile o avut costum național, atunci să făceu programuri, să făce la cetate la Almaș. Am avut pole de pânză albă țesută în război și bluză din material cumpărate. Erau pole de jolj împăturate, le împăturam cu apă: era o scândură mare, udam bine și le pliam, le presam cu scândura și să uscau așe, apoi le călcam cu ticlazău cu jar. În cap avem năframă cu flori galbene de păr. Năfrămile rămăne di la bătrâne, când eram noi fete nu să mai găseu în prăvălii numa ce rămăne di la mame, di la părinți. Noi am fost 4 fete, mie mi-o rămas di la socra, surorile aveu di la mama.

Catrințele erau și în față și în spate, erau negre și cusute cu galbân cu ruji, până la jumătate negre și de la jumătate în jos cu dunji. Ale din spate aveu ciucuri la polă și alea din față aveu cipcă neagră cusută rotă. Să leagă la brâu cu tricolor. Să leagă una sub ceilaltă. Chemeșă cusută cu negru și laibăr. Aici nu i-o zăs spăcel numa chemeșă, vizipcă îi zăceu bătrânie la lecu (bluză). Năfrămile purtau bătrânile cu negru, la catrintă numa năfrămi nege, năfrămi negre cu marjină roșie fetile. Ale galbine la biserică sau la danț. Când ne logodem primem on rând de hane și năframă.

Bărbații și ei aveu costum național: pantaloni albi și chemeșă faină cusută. S-o purtat opinci la lucru. La noi so purtat cojoc de mniel mai lunguț, nu cusute, numa cu blană rotă, maro⁶.

⁶ Inf. Bedecan Rodica, n. 1938, petrindu, Sălaj, 2019

MOBILIERUL PICTAT – MARCĂ IDENTITARĂ ÎN SATELE UNGUREȘTI DE PE VALEA ALMAȘULUI

Satele ungurești de pe Valea Almașului au avut mereu farmecul lor. Existența în locuințele private sau mai bine spus în gospodăriile cercetate în satele de pe Valea Almașului a mobilierului pictat este, practic, o realitate care necesită a fi cercetată vizând în primul rând identificarea și salvarea unei realități culturale. Mobila pictată ungurească ce decorează încăperile caselor sunt adevărate capodopere care vorbesc prin culori meșteșugit alese despre pasiune și dragoste de natură. Pictarea mobilelor a devenit necesară la începutul erei moderne când mobilele vechi, cioplite din lemn tare, au fost înlocuite de produsele tâmplarilor, confecționate din scânduri de brad, tăiate cu joagăre de apă. Mobila pictată s-a născut din nevoia de a decora o piesă de mobilier fără a recurge la un lemn de calitate (de esență nobilă) sau fără a se recurge la sculptura, prea scumpă pentru mulți.

Specificul pictării mobilei vechi este determinat de parcelarea pe suprafețe de diferite mărimi, forme și tonuri de culoare a planurilor mari precum și accentuarea cu anumite culori a unor elemente arhitectonice: ușă, cornișă, etc. Unul dintre elementele definitorii ale compoziției ornamentale a fost „pictarea în table”. Așezarea simetrică a ornamentelor, adică faptul că cele așezate în dreapta și în stânga ornamentului central, accentuat, sunt identice, este pretinsă de însăși construcția simetrică a mobilelor⁷.

Erau mai multe stiluri de pictură pe mobilier: Valea Nadășului, Călata de Sus, Călata de Jos, Macău, Huedin, toate aparținând de zona etnografică Călata.

Caracteristici:

- Mobilierul pictat din zonă se deosebește bine și prin culoarea sa de fond – albastru intens (Călata) sau albastru deschis pe lateral iar pe mijloc alb sau alb-gălbui (Valea Nadășului).
- Compoziția ornamentală este vegetală, compusă în primul rând din motive florale stilizate
- Motivele ornamentale principale sunt cele florale, motive florale mari
- Un element complementar important al compoziției florale propriu-zise este vaza de flori sau ulciorul
- Dintre motivele florale – laleaua este cea mai frecventă, urmată de trandafir, garoafă, lăcrimioară, margaretă sau crin.
- Dintre florile preferate se detașează laleaua – simbol al fertilității și trandafirul.
- Laleaua reprezentată de regulă în două culori: roșu și alb
- Pentru scoaterea în evidență a florilor dar și pentru „umplerea” formei, un rol important îl au frunzele de un verde închis, cele în formă de lance sau cele cu capăt rotunjit.

Din spusele proprietarilor de mobilier din Jebucu, acesta era pictat de pictorul Viskan Laszlo, un pictor de mobilier din Nearșova, județul Cluj între anii 1940–1980. Însă, cea mai mare parte a mobilierului pictat era realizat de pictori veniți din secuime.

Vizi Gabor, un informator din Jebucu ne spune: *„Pictorii care au realizat pictura pe mobilier erau din secuime, veneau în sat, stăteau câte o săptămână-două și după aceea mergeau la altă familie”*.

La Almașu a fost un alt stil de pictură, Nadășu.

Soțu meu o învățat să picteze pe mobilă în antreu de la biserică, de la femeile care știau. La Jebucu, pictura pe mobilier este făcută de pictori din secuime. Aici la Almașu, îi alt stil: Nadășu. Trandafirii sunt altfel reprezentate. Cel mai des reprezentat e pomul vieții, a familiei: a omului care pornește dintr-o familie, înflorește, se dezvoltă și în final moare. Un alt simbol, reprezentat este potcoava – simbolul norocului casei și a familiei. Ca și culori: alb, roșu, verde și cu negru se face prima dată conturul apoi se pictează⁸.

⁷ Kos, 1999, p.227

⁸ Inf. Balint Erzebet, n. 1950, Almașu, 2015

Tradiția mobilei pictate manual s-a transmis din generație în generație și duce mai departe poveștile fără vârstă spuse de formele și culorile sale. Meșterii de mobilier au folosit drept model natura și de aceea mobila pictată nu va fi niciodată demodată ...ba, este o cale încă deschisă către frumos. Mobila pictată din aceste comunități rămâne un reper identitar zonal.

PORȚILE DE LEMN DE PE VALEA ALMAȘULUI – ELEMENTE DE IDENTITATE ZONALĂ

Pentru locuitorii de pe Valea Almașului, poarta din lemn reprezenta cel mai important element de arhitectură tradițională din cadrul gospodăriei, căreia i s-a acordat o importanță deosebită. Atât pentru românii cât și pentru maghiarii din satele din zonă, era o mândrie de a avea poarta cea mai mare și mai frumos sculptată.

În Filduri, marea majoritate a porților au fost făcute de un meșter renumit în zonă, Man Gheorghe: *O fost un bătrân aici, Man Gheorghe, care o predat în școlă sculptură, la Fildu de Mijloc, și di la el o învățat tăți*⁹.

Obiceiul acesta cu porțile de lemn sculptate o început di la bătrâni. Când eram io coptil nu erau atâtea, ici și colea câte una. Înainte o fost gard de nuiele, nu ave nime bani să facă porți așe faine. Nu știu cine o început să le facă, cred că din Maramureș. Aici o fost on meșter renumit Man Gheorghe, al o făcut părțile între județ, vreo 5 porți o făcut la intrarea în județ. De 15 ani îi mort. El o învățat pă Bara Ștefan, îi la Huedin, el îi amu, el o rămas după bătrânu. Io am lucrat cu bătrânu, io le montam că eram tânăr și el le făce. Cam așe ara la tăta lumea: o portă mare pântu car și pă laterală două intrări, după cum era loc, mai era și cu o intrare. Una pântu oamini și una pântu animale. Fiecare poartă are trecut deasupra numele proprietarului gospodăriei și anul realizării. Porțile să fac numa din ștejar, îi mai tare, rezistă mai mult. Porta are acoperiș, asta are internită, înainte era șindilă și șiță. La o portă trebe lemn mult. Meșterul sculpta și după cum îi spune omu: rozetă, viță de vie, funie. Vița de vie era mai demult, amu nu să mai face.

Man Gheorghe preda la școlă la Fildu de Mijloc, ave scule acolo, le arăta cum să sculpteză. Îi greu de sculptat că îi tare lemn. Cele mai multe porți is aci în Fildu de Sus. O portă era cam 40–50 de milioane cum ar fi amu, cu lemnul omului. Era mult de lucru. El lucra acasă, în sură, iarna și în casă, alea mai mărunte. Ave scule multe. Prima dată pregăte stâlpii, îi cioplea, apoi îi jiluie, tăta să făce cu mâna. Io îi cioplem, îi pregătem și el îi ciople. Ave dălți după model. El desena modelu pă stâlpi și când era gata mere cu dalta și funiile pă colțuri. La on stâlp lucra 4 zăle numa desenu, cam o jumătate de metru de model făce într-o zi.

Prima dată montam stâlpii apoi luam măsura pântu porți. Acoperișu la porți ave loc pântu pasări. Tot modelu era făcut de mână. Io am montat porți până amu 15 ani¹⁰.

La Petrindu, porțile de lemn erau făcute de meșteri maghiari: *Meșteru care făcea porți aici în sat la noi îi din Inuc, Raț Francisc îl chema, o mai fost încă unu mai bătrân cu el. Aici în sat, de-a rândul o avut tăta lumea porți de asta și la români și la maghiari, același tip de poartă, așe era obiceiul, alea mai demult erau de alea înalte. Poarta asta îi făcută în 1961, o făcut socru*¹¹.

La fel și în Gălășeni, Stoboru, Cubleşu sau Ruginoasa:

Aici în Stoboru, erau multe porți de lemn, faine, sculptate. Poarta asta îi demult, din anii 50, era meșter Visenț, de ungur. Atunci și gardu era făcut din scânduri, l-o făcut socru, din lemn de goron, în partea din față. Porta îi făcută din inimă de ștejar, că dacă îi făcută din marjine coce¹².

La Gălășeni, aici în sat la noi, n-o fost multe porți de alea sculptate, cam 5 de alea faine. Nu o fost la tăta

⁹ Inf. Gherman Ioan, n. 1949, Fildu de Sus, Sălaj, 2015

¹⁰ Inf. Tăraș Ioan (meșter de porți din zonă), n. 1942, Fildu de Sus, Sălaj, 2018

¹¹ Inf. Nagy Ilona, n. 1944, Petrindu, Sălaj, 2018

¹² Inf. Nuț Vasile, n. 1952, Cubleşu, Sălaj, 2018

lumea că o fost oamini săraci și noi am avut da nu așe de asta așe mare, cu acoperiș. Erau meșteri din satu vecin, din Petrinzel, erau meșteri de ungur – Poly Ianoș, ave și ucenici și fecioru lui lucra. Erau scumpe, era lumea săracă de bani. Astea care-s amu o fost făcute pân 1946–1947. Erau făcute din ștejar, modele mai mult laleau și viță de vie¹³.

Valoarea artistică deosebită a porților este dată mai ales de motivele decorative care o împodobesc, vădind un dezvoltat simț pentru frumos al meșterilor. Acestea nu aveau însă un rol pur ornamental, purtând o complexitate de semnificații. Cele mai frecvente simboluri sunt cele solare, precum rozetele, cercurile simple sau concentrice – cercurile concentrice reprezintă cele trei ipostaze ale soarelui, la răsărit, la amiază și la apus, vârtejul sau morișca, colacul, romburile și alte motive precum „pomul vieții” (brăduțul), crucea, funia împletită, spirala. Uneori apar și motive din lumea animală, cum ar fi pasărea (porumbelul), căprioara, colții de lup (simboluri puternic apotropaice) dar și figuri antropomorfe.

Faptul că dimensiunile porții erau atât de mari și că omul se dedica atât de mult înfrumusețării ei arată că ea avea pentru țăran o însemnătate deosebită și o valoare spirituală profundă. Împreună cu gardul care împrejură casa, ea forma o adevărată „centură de apărare”, fiind al treilea prag de trecere după cel al ușii de intrare în casă și cel al prispei.

Porțile din lemn de pe Valea Almașului ocupă un loc privilegiat în creația artistică populară din Sălaj fiind adevărate elemente de identitate zonală. Ea nu este doar un simbol al frumosului, ci și purtătoare a semnelor de viață și bogăție ale familiei. Chiar dacă multe din ele s-au distrus sau au fost înlocuite cu altele mai noi din beton sau fier forjat, cele rămase, străjuiesc falnic gospodăriile localnicilor din zonă, rămânând mărturie nu doar urmașilor ci și pentru viitorii meșteri, să poată valorifica și duce mai departe acest meșteșug.

În zonă au fost câțiva meșteri renumiți: Merca Ioan, Man Iuliu, Man Gheorghe și Raț Francisc care au practicat meșteșugul până prin 1980. În prezent meșteșugul este practicat de un singur meșter Bara Ștefan, care face porți atât la români cât și la maghiari din aceste comunități.

Ca dinamică identitară specifică, istoria acestor comunități justifică diferențele de strategie identitară: în timp ce comunitatea maghiară își cultivă cu tenacitate propria memorie culturală (câteva camere muzeu în care sunt expuse piese de mobilier pictat, costume tradiționale și textile de interior), comunitatea majoritară a românilor își promovează, de asemenea, propria memorie culturală (ca și familiile maghiare, multe familii de români au conservat costume și obiecte tradiționale diverse), iar ca elemente comune, atât românii cât și maghiarii se mândresc cu porțile de lemn sculptate. Viața în comun face ca dialogul mentalitar multietnic să funcționeze cu normalitate și firesc pe Valea Almașului. Așadar, pe baza conștiinței identității, membrii acestor grupuri etnice contruiesc o comunitate specifică, manifestată prin relații strânse și poate doar o ușoară izolare de ceilalți. Caracteristicile etnice sunt învățate și transmise din generație în generație, modificându-și uneori opiniile, sub influența majorității cu care vin în contact. Viața în comun face ca dialogul mentalitar multietnic să funcționeze cu normalitate și firesc, după cum nevoia de autoexpunere a propriei identități ca spectacol dă o dimensiune estetică a vieții împărtășită de cele două etnii din această zonă. Deschise schimburilor materiale și culturale de orice fel, comunitățile de români și maghiari din această zonă desfășoară un veritabil dialog mentalitar, multicultural și multietnic¹⁴.

Prinse în angrenajul globalizării, comunitățile de pe Valea Almașului au încă destule resurse conservatoare, unele latente, altele manifeste, exprimându-și propria structură sau activându-și puterea simbolică în funcție de contextele reale de viață (perpetuând gesturi tradiționale în mod firesc, ca moștenire mentalitară sau prin recursul la o conservare de tip muzeal atunci când apare riscul uitării).

¹³ Inf. Fărcaș Ioan, n. 1943, Gălășeni, Sălaj, 2018

¹⁴ Duță, 2017, p. 53

BIBLIOGRAFIE:

- Anca Arghiri, *Portul tradițional maghiar de sărbătoare din Jebucu, județul Sălaj*, Țărani de ieri și de azi. Dinamica peisajului cultural pe Valea Almașului, Zalău, Editura Caiete Silvane, 2017
- Camelia Burghele, *Reconstrucții identitare: casele de demult și poveștile lor, pe Valea Almașului*, în ACTA MP, XXXX/2, Editura Porolissum, Zalău, 2018
- Ilona Duță, *Mentalități în dialog: comunități multiculturale din regiunea Fildurilor*, Țărani de ieri și de azi. Dinamica peisajului cultural pe Valea Almașului, Zalău, Editura Caiete Silvane, 2017
- Karoly Kos, *Studii de etnografie*, Editura Kriterion, București, 1999

Port maghiar, nuntă, Jebucu

Port maghiar, Jebucu

Interior tradițional Jebucu

Mobilier pictat Jebucu

Mobilier pictat Valea Almașului

Mobilier pictat

Poartă Petrindu

Poartă Fildu de Jos

Detaliu poartă

Parto, Jebucu

Parto cu primă de mireasă, Jebucu

Port maghiar fată Jebucu

Femeie din Jebucu, Valea Almașului